

Sammanfattning
Rapport 2010:9

Undervisningen i svenska i grundskolan

1 | Sammanfattning

Skolinspektionens kvalitetsgranskning av undervisningen i särskolan har genomförts i 28 grundskolor spridda över landet.

Drygt 700 elever går i dessa skolor, vilket motsvarar ungefär åtta procent av det totala antalet elever som går i grundskolan i Sverige.¹ Granskningen tar sin utgångspunkt i ämnet svenska. Kvalitetsgranskningens viktigaste resultat sammanfattas under nedanstående fyra rubriker.

Undervisningens utformning - trygghet och kunskapsutveckling

Undervisningen i många grundskolor ger inte eleverna förutsättningar att fullt utveckla de förmågor som uttrycks i kursplanens mål att sträva mot i ämnet svenska.

Det finns en risk att undervisningen blir omsorgsinriktad och erbjuder en begränsad språklig lärmiljö som saknar kunskapsutvecklande utmaningar. Att få möjlighet att utveckla och därmed kvalificera sina förmågor, till exempel läsa, skriva och samtala, är en demokratisk rättighet för alla elever i skolan. Särskolans elever måste ha möjlighet att både känna trygghet och få kunskapsutvecklande stimulans för att en god social och kunskapsmässig utveckling ska kunna ske. Därför är det viktigt att undervisningen utgår ifrån höga förväntningar på eleverna med rimliga krav och utmaningar. Eftersom heterogeniteten bland elevers förutsättningar och utvecklingsnivå är stor inom grundskolan innebär det dock för lärare att balansera mellan omsorg och krav,

”... höga förväntningar på eleverna med rimliga krav och utmaningar.”

¹ Enligt Skolverkets statistik går 8 640 elever i grundskolan 15 oktober 2009.

trygghet och utmaningar. Det är naturligtvis väsentligt att det finns både ett trygghetsperspektiv och ett kvalificeringsperspektiv. I läroplanen lyfts såväl sociala – som pedagogiska mål fram. En skola med hög kvalitet har en samtidig satsning på sociala och kunskapsmässiga mål.

Anpassning av undervisningen – utmaningar, sammanhang och samlärande

Flera skolor behöver utveckla fungerande system för att fortlöpande ta reda på elevernas förutsättningar, kunskaper, behov och möjligheter som utgångspunkt för att anpassa undervisningen.

Många skolor behöver förbättra anpassningen av undervisningen så att eleverna ges verkliga förutsättningar att använda och utveckla sina språkliga förmågor i för dem meningsfulla sammanhang och i samspel med andra.

Undervisningen tar inte alltid sin utgångspunkt i ett helhetsperspektiv på ämnet svenska där samtal, läsande, skrivande och andra uttrycksformer vävs samman till en meningsbärande helhet. Istället är undervisningen ofta utformad så att den bidrar till fragmentisering (lösryckta delar utan sammanhang). Detta beror på att innehållet i elevernas olika arbetsuppgifter inte kopplas ihop på ett tydligt vis till ett vidare sammanhang.

Elevers erfarenheter och delaktighet i lärandet tas tillvara i alltför liten utsträckning i undervisningen i många av de granskade skolorna.

”Många skolor behöver förbättra anpassningen av undervisningen ...”

Undervisningen kännetecknas av en hög grad av individuellt arbete, ofta i form av isolerad färdighetsträning, på bekostnad av samspel och interaktion med andra elever. Lärandemiljöns utformning för att fånga elevers intresse är avgörande för samspel och för att göra eleverna delaktiga. Den språkliga utvecklingen är beroende av interaktion och kommunikation i klassrummet. Detta utmanar och utvidgar elevers perspektiv, vilket i sin tur påverkar lärandet.

Elevers kunskapsutveckling – att fånga förmågor

Många skolor upprättar inte individuella utvecklingsplaner med skriftliga omdömen i alla ämnen varje termin. Lärarna behöver utveckla arbetet med att följa och bedöma elevernas kunskapsutveckling i förhållande till nationella mål. För detta behöver de en bred repertoar av tillvägagångssätt där inte bara det enkelt mätbara kan fångas.

Att få syn på varje elevs kunskapsutveckling är ett gediget och krävande arbete, vilket måste ske genom dialog och reflektion i ett lagarbete. Därför behöver rektorer och lärare arbeta för att bedömarkompetensen utvecklas så att lärarna ska kunna göra individuella utvecklingsplaner med skriftliga omdömen. Dessa ger både stöd för elevers lärande och kunskap om elevers måluppfyllelse. Det är en ovillkorlig rätt för varje elev att få en individuell utvecklingsplan med skriftliga omdömen. Tillsammans med föräldrar och elever ska utvecklingssamtalet och den individuella utvecklingsplanen utformas, vilket ställer stora krav på delaktighet.

Samtliga skolor i granskningen saknar sammanställningar och analyser på skolnivå när det gäller vilka kunskapsresultat eleverna når i olika ämnen. Rektorer måste ta ansvar för att detta genomförs.

Lärares utbildning – teoretisk och didaktisk kompetens

Lärares ämnesteoretiska och ämnesdidaktiska kompetens är avgörande för elevers lärande, men även lärares förhållningssätt, bemötande och engagemang har stor betydelse. Styrdokument i form av läroplaner och kursplaner fungerar inte som handböcker för undervisningsarbetet i skolan utan de förutsätter att det finns lärare som gör en professionell tolkning.

En betydande andel av lärarna är förskollärare eller fritidspedagoger i de granskade skolorna. Även då de har en specialpedagogisk påbyggnadsutbildning finns ett behov av djupare och mer omfattande kunskaper i ämnet svenska och om kommunikations-, språk-, läs- och skrivutveckling och bedömningsarbete. Ungefär varannan lärare som undervisar i svenska saknar utbildning för att undervisa i ämnet.

Lärarnas ämnesdidaktiska kompetens i svenska i kombination med en gedigen kunskap om elevernas funktionsnedsättningar och dess konsekvenser för lärandet är viktiga förutsättningar för att eleverna ska få en undervisning av hög kvalitet. Därför behöver skolorna i sitt arbete med rekrytering och kompetensutveckling säkerställa att lärarna har denna sammansatta kompetens.

Regelbunden tillsyn av alla skolor

SKOLINSPEKTIONEN granskar löpande all skolverksamhet, närmare 6 000 skolor. Tillsynen går igenom många olika områden i verksamheterna för att se om de uppfyller det som lagar och regler kräver.

Kvalitetsgranskning inom avgränsade områden

SKOLINSPEKTIONEN granskar mer detaljerat kvaliteten i skolverksamheten inom avgränsade områden. Granskningen ska leda till utveckling.

Anmälningar som gäller förhållandet för enskilda elever

ELEVER, FÖRÄLDRAR och andra kan anmäla missförhållanden i en skola till Skolinspektionen, till exempel kränkande behandling eller uteblivet stöd till en elev.

Fristående skolor

– kontroll av grundläggande förutsättningar

SKOLINSPEKTIONEN bedömer ansökningar om att starta fristående skolor. Bedömningen innebär en grundläggande genomgång av skolans förutsättningar inför start.